

Anetta Zielińska

Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu

ISTOTA OBSZARÓW PRZYRODNICZO CENNYCH W NAUKACH PRAWNYCH I EKONOMICZNYCH

Streszczenie: Obszar przyrodniczo cenny jest szerszym zagadnieniem w stosunku do obszaru chronionego. Do form obszarów przyrodniczo cennych zaliczamy: formy ochrony obszarowej, formy ochrony indywidualnej, formy ochrony gatunkowej roślin, zwierząt i grzybów, ogrody botaniczne, ogrody zoologiczne, ośrodki rehabilitacji zwierząt, tereny zieleni i zadrzewienia, ochrona zieleni komunalnej i wyodrębnione strefy ochronne.

Obszar przyrodniczo cenny to każda przestrzeń geograficzna, która podlega ochronie prawnej, funkcjonalnej w postaci racjonalnego gospodarowania znajdującymi się w niej zasobami oraz niezbędnej restytucji.

Słowa kluczowe: obszar przyrodniczo cenny, forma ochrony.

1. Wstęp

Wartość terenów cennych przyrodniczo będzie szybko rosła, biorąc pod uwagę wzrost społecznego zapotrzebowania na życie w wysokim standardzie środowiska przyrodniczego oraz nasilających się problemach ochrony przyrody.

Rozwój cywilizacyjny nie zawsze idzie w parze z troską o zachowanie środowiska przyrodniczego. Ochrona środowiska przyrodniczego powinna opierać się na założeniu, że najskuteczniejszym sposobem postępowania człowieka jest racjonalne kształtowanie środowiska przyrodniczego, planowany i harmonijny rozwój gospodarczy, który jest zgodny z przyrodniczymi możliwościami panującymi w kraju.

Ochrona przyrody obejmuje działania zmierzające do zachowania, właściwego wykorzystania oraz odnawiania zasobów i składników przyrody, a zwłaszcza dziko występujących roślin i zwierząt oraz kompleksów przyrodniczych i ekosystemów. Ochrona przyrody ma na celu zachowanie przyrodniczych podstaw istnienia i funkcjonowania biosfery oraz człowieka, a zwłaszcza¹:

- utrzymanie procesów ekologicznych i stabilności ekosystemów,
- zachowanie różnorodności biologicznej, dziedzictwa geologicznego i paleontologicznego,
- zapewnienie ciągłości istnienia gatunków i ekosystemów,

¹ Ustawa o ochronie przyrody DzU 2009 nr 151, poz. 1220.

- ochrona walorów krajobrazowych, zieleni w miastach i na wsiach oraz zadrzewień,
- przywracanie do stanu właściwego zasobów i składników przyrody,
- kształtowanie właściwych postaw ludzi wobec przyrody przez edukację, informowanie i promocję w dziedzinie ochrony przyrody.

Ochrona przyrody to cały szereg działań i decyzji służących zachowaniu wartości przyrodniczych, który obejmuje prace ochrony czynnej, czyli między innymi godzenie gospodarki człowieka z potrzebami przyrody, jej modyfikowanie i dostosowywanie do tych potrzeb oraz elementy organizacji struktur instytucjonalno-prawnych i zarządzania nimi.

W szczególny sposób ochrona przyrody realizowana jest przez funkcjonowanie obszarów przyrodniczo cennych. W literaturze przedmiotu definiuje się pojęcie obszarów przyrodniczo cennych, jednak nie ma wyszczególnienia jakie formy składają się na te obszary. Dlatego też celem artykułu jest próba zdefiniowania form obszarów przyrodniczo cennych i istoty tych obszarów w naukach prawnych i ekonomicznych.

2. Obszary przyrodniczo cenne w naukach prawnych

W literaturze rzadko występuje pojęcie obszar przyrodniczo cenny, przede wszystkim spotyka się pojęcie obszar chroniony lub ich specyficzne formy, które to pojęcie wykorzystywane jest przede wszystkim w rozwiązaniach prawno-instytucjonalnych.

Rozwiązania prawne określają z reguły zakres znaczenia pojęć stosowanych w statystyce społeczno-ekonomicznej. W opracowaniu pojęciowym Głównego Urzędu Statystycznego² znaleźć można kilka definicji odnoszących się do obszarów chronionych. System obszarów chronionych „tworzą terytorialno-przestrzenne formy ochrony przyrody, do których zalicza się parki narodowe, rezerваты przyrody, parki krajobrazowe oraz obszary chronionego krajobrazu”³. To jakościowe rozróżnienie form obszarów chronionych łączy się z funkcjami, jakie się im przypisuje. Parki narodowe i rezerваты przyrody powołuje się ze względów naukowych czy kulturalnych, natomiast przy parkach krajobrazowych, obszarach chronionego krajobrazu oraz obszarach Natura 2000 eksponowane są walory turystyczne czy rekreacyjne.

Zgodnie z obowiązującym prawem w systemie ochrony przyrody rozróżniamy takie formy ochrony, jak⁴:

² *Definicje z zakresu ochrony środowiska*, GUS, Warszawa 1993.

³ Tamże, s. 24.

⁴ A. Zielińska, *Prawo ochrony przyrody. Ochrona przyrody i gospodarowanie na obszarach przyrodniczo cennych*, [w:] S. Czaja (red.), *Prawo środowiskowe dla ekonomistów*, Wydawnictwo Akademii Ekonomicznej we Wrocławiu, Wrocław 2007, s. 98-108.

1. Formy ochrony obszarowej, obejmujące:

- tradycyjne formy ochrony: parki narodowe i rezerwy przyrody;
- nowsze formy ochrony: parki krajobrazowe i obszary chronionego krajobrazu;
- europejskie formy ochrony: obszary Natura 2000.

2. Formy ochrony indywidualnej, obejmujące: pomniki przyrody, stanowiska dokumentacyjne, użytki ekologiczne, zespoły przyrodniczo-krajobrazowe.

3. Formy ochrony gatunkowej roślin, zwierząt i grzybów, które mają dwa rozwiązania:

- ochrona *in situ* czyli ochrona ekosystemów i naturalnych siedlisk gatunków oraz utrzymanie i restytucja zdolnych do życia populacji w ich naturalnym środowisku, a udomowionych lub hodowlanych gatunków, w otoczeniu, w którym rozwinęły swoje specyficzne właściwości oraz
- ochrona *ex situ*, polegająca na ochronie składników różnorodności biologicznej poza ich naturalnym środowiskiem.

Ochrona obszarowa				Ochrona gatunkowa		Ochrona indywidualna			
Parki narodowe	Parki krajobrazowe	Rezerwy przyrody	Obszary chronionego krajobrazu	Ochrona <i>in situ</i>	Ochrona <i>ex situ</i>	Zespoły przyrodniczo-krajobrazowe	Stanowiska dokumentacyjne	Użytki ekologiczne	Pomniki przyrody
Obszary Natura 2000									

Rys. 1. Formy i rodzaje ochrony przyrody

Źródło: opracowano na podstawie: B. Poskrobko, *Zarządzanie środowiskiem*, PWE, Warszawa 2005.

Należy zwrócić uwagę, że obszar przyrodniczo cenny jest szerszym zagadnieniem w stosunku do obszaru chronionego. Za obszar przyrodniczo cenny należy uznać – oprócz wyżej wymienionych trzech form ochrony przyrody – jeszcze dwie specyficzne formy regulowane ustawą o ochronie przyrody:

1) ogrody botaniczne, ogrody zoologiczne oraz ośrodki rehabilitacji zwierząt⁵,

⁵ Ustawa o ochronie przyrody, rozdz. 3.

2) tereny zieleni i zadrzewienia⁶,

oraz dodatkowo, nie regulowane ww. ustawą:

3) ochrona zieleni komunalnej i wyodrębnione strefy ochronne (np. parki miejskie, doliny rzek).

W międzynarodowych aktach prawnych obszar chroniony traktowany jest jako obszar geograficznie wydzielony, objęty ochroną lub specjalnym zagospodarowaniem, mającym na celu ochronę. Międzynarodowa Unia Ochrony Przyrody (IUCN)⁷ ds. Obszarów Chronionych wprowadziła w 1997 roku klasyfikację obszarów chronionych. Zgodnie z nią wyróżnia się sześć grup tego typu przestrzeni⁸:

- grupa pierwsza składa się z dwóch podgrup – rezerwy ściśle i obszary pierwotne,
- grupa druga – parki narodowe,
- grupa trzecia – pomniki przyrody,
- grupa czwarta – obszary ochrony siedliskowej i gatunkowej,
- grupa piąta – obszary chronionego krajobrazu/morza,
- grupa szósta – obszar chroniony o użytkowanych zasobach.

Klasyfikacja ta jest szczególnie interesująca i może posłużyć jako punkt wyjścia dla sformułowania pojęcia obszaru przyrodniczo cennego.

Rezerwy ściśle (*Strict Nature Reserve*) to niezwykle cenne lub reprezentatywne ekosystemy czy elementy przyrody nieożywionej. Wykorzystuje się je do celów naukowych i monitoringowych. Obszary pierwotne (*Wilderness Area*) natomiast obejmują ekosystemy nie zmienione przez człowieka lub przekształcone w znikomym stopniu przez ludzką działalność gospodarczą, bez względu na walory przyrodnicze. Kryterium wyodrębnienia obszarów pierwotnych wiąże się z niskim stopniem ludzkiej ingerencji. Park narodowy (*National Park*) jest kategorią zbliżoną do określonej taką samą nazwą w polskim prawie ochrony przyrody. Podstawowe cele parku narodowego to: z jednej strony, zachowanie wybranych cennych ekosystemów dla obecnego i przyszłych pokoleń, z drugiej, kontrolowane zaspokajanie potrzeb duchowych, naukowych, edukacyjnych i rekreacyjnych społeczeństwa. Pomniki przyrody (*Natural Monuments*) to pojedyncze obiekty przyrodnicze o niezwyklej walorach, jak rzadkość występowania, reprezentatywność, znaczenie dla kultury czy wyjątkowe z estetycznego punktu widzenia. Obszary ochrony siedliskowej czy gatunkowej (*Habitat/Species Management Area*) służą aktywnej ochronie siedlisk i/lub gatunków, narażonych na zanik bez takiej protekcji. Obszary chronionego krajobrazu/morza (*Protected Landscape/Seascape*) wyodrębnione są dla ochrony walorów krajobrazowych (w tym w celach rekreacyjnych) przestrzeni geograficznej, gdzie procesy przyrodnicze i działalność człowieka stworzyły unikalne walory estetyczne, ekologiczne czy kulturowe. Obszary chronione o użytkowanych zasobach (*Man-*

⁶ Tamże, rozdz. 4.

⁷ Obecnie zachowano skrót IUCN dla nazwy – Światowa Unia Ochrony (World Conservation Union).

⁸ www.iucn.org (stan z 30.04.2010).

aged Resource Protected Areas) służą natomiast wdrażaniu zasad zrównoważonego rozwoju ekosystemów, co oznacza rozwój społeczno-ekonomiczny lokalnych gospodarek i społeczności.

W nomenklaturze międzynarodowej występują jeszcze dwa inne pojęcia dotyczące obszaru przyrodniczo cennego, są to: rezerwy biosfery oraz obiekty Światowego Dziedzictwa UNESCO (*World Heritage*). Rezerwy biosfery są obiektami programu „Człowiek i Biosfera” (*Man and Biosphere – M&B*), uruchomionego już w 1970 r. „Zakłada się, że sieć takich rezerwatów powinna chronić reprezentatywne ekosystemy świata w celu zachowania różnorodności genetycznej gatunków, różnorodności zespołów zwierząt i roślin oraz dla zapewnienia terenów do badań naukowych i edukacji”⁹.

Światowe Dziedzictwo UNESCO natomiast ma przedstawiać różnorodność kulturalną i bogactwo natury wszystkich regionów świata. Państwa, które podpisały Konwencję w sprawie ochrony światowego dziedzictwa kulturalnego i naturalnego¹⁰ szczególną opieką chronią miejsca zaliczone w poczet Światowego Dziedzictwa przed zniszczeniem i pozwalają na zachowanie ich w możliwie niezmienionej postaci dla przyszłych pokoleń. Obiekt, aby został wpisany na listę, musi reprezentować „unikatową uniwersalną wartość” i spełniać przynajmniej jeden z poniższych warunków według kryterium przyrodniczego¹¹:

- stanowi wybitny przykład ilustrujący główne okresy w historii Ziemi, łącznie ze śladami życia, ważnymi postępującymi procesami geologicznymi w rozwoju Ziemi albo z cechami geomorfologicznymi i fizjograficznymi o dużym znaczeniu;
- stanowi wybitny przykład ilustrujący ważne postępujące procesy ekologiczne i biologiczne oraz rozwój ekosystemów lądowych, wodnych, brzegowych i morskich, a także skupisk roślin i zwierząt;
- obejmuje niezwykle zjawiska przyrodnicze lub obszary o nadzwyczajnym pięknie i znaczeniu estetycznym;
- obejmuje naturalne siedliska najważniejsze i najbardziej znaczące dla ochrony *in situ* różnorodności biologicznej łącznie z tymi, które zawierają zagrożone gatunki o szczególnej wartości uniwersalnej z punktu widzenia nauki i ochrony.

Wartą przytoczenia jest definicja G. Dobrzańskiego, który za obszar przyrodniczo cenny uważa „obszar lądu lub morza o wysokiej różnorodności biologicznej, a także związanych z nim zasobów naturalnych i kulturowych, zasługujący na utrzymanie w stanie względnie niezmienionym”¹².

⁹ A. Raj, *Różnorodność biologiczna na poziomie lokalnym – polskie doświadczenia*, [w:] T. Borys (red.), *Zarządzanie zrównoważonym rozwojem. Agenda 21 w Polsce – 10 lat po Rio*, Wydawnictwo Ekonomia i Środowisko, Białystok 2003, s. 189.

¹⁰ *Konwencja w sprawie ochrony światowego dziedzictwa kulturalnego i naturalnego* z dnia 30 września 1976 r. (DzU 1976 nr 32, poz. 190).

¹¹ www.unesco.pl/kultura/dziedzictwo-kulturowe/swiatowe-dziedzictwo/ (stan z 30.04.2010).

¹² G. Dobrzański, *Rozważania na temat pojęcia obszarów przyrodniczo cennych*, Maszynopis, Politechnika Białostocka, Białystok 2000.

3. Obszary przyrodniczo cenne w naukach ekonomicznych

Na ochronę przyrody można również spojrzeć z punktu widzenia nauk ekonomicznych, w szczególności sposobu zarządzania. Daje się wówczas wyodrębnić jednostki z wyodrębnionym zarządem oraz jednostki zarządzane bezpośrednio przez organy rządowe i samorządowe (rys. 2). Do pierwszej grupy – jednostek z wyodrębnionym

Jednostki z wyodrębnionym zarządem					Jednostki zarządzane przez organy rządowe i samorządowe						
Parki narodowe	Parki krajobrazowe	Ogrody zoologiczne	Ogrody botaniczne	Oceanaria i akweny	Obszary Natura 2000	Rezerваты przyrody	Obszary chronionego krajobrazu	Pomniki przyrody	Użytki ekologiczne	Stanowiska dokumentacyjne	Zespoły przyrodniczo-krajobrazowe

Rys. 2. Obiekty ochrony przyrody według sposobu zarządzania

Źródło: opracowano na podstawie: B. Poskrobko, *wyd. cyt.*

zarządem – zaliczamy: parki narodowe, parki krajobrazowe oraz mniej naturalne ogrody zoologiczne, ogrody botaniczne i oceanaria oraz akweny. Druga grupa obejmuje takie elementy, jak: zespoły przyrodniczo-krajobrazowe, stanowiska dokumentacyjne, użytki ekologiczne, pomniki przyrody, obszary chronionego krajobrazu, rezerваты przyrody czy obszary Natura 2000. W pierwszym przypadku samodzielne jednostki zarządzania wymienionymi formami ochrony przyrody pozwalają na podejmowanie własnych działań, podnoszą rangę tych jednostek, ale jednocześnie wymagają skorelowania podejmowanych decyzji z decyzjami władz samorządowych czy organów administracji rządowej. Samodzielność zarządzania daje jednostkom inną pozycję w stosunku do organów władzy lokalnej. Łatwiej wówczas realizować cele ochronne, choć rodzi to czasami konflikt interesów między ochroną środowiska przyrodniczego a działalnością gospodarczą i pozaekonomiczną na poziomie lokalnych społeczności. Dotychczasowe wieloletnie doświadczenia pokazują nie tylko przykłady właściwej współpracy w obszarze środowisko-gospodarka-społeczeństwo, ale także przykłady konfliktów, wymagających czasem zewnętrznej mediacji.

Powyższy schemat jest przykładem, który posłużył zwróceniu uwagi na prezentowane treści dotyczące obszarów przyrodniczo cennych w kontekście sposobu zarządzania.

Jedna z definicji obszaru przyrodniczo cennego mówi, że pod pojęciem tym kryje się „(...) teren, na którym występuje organizm, gatunek lub zespół organizmów czy też nieożywiony twór, całe siedlisko, ekosystem, krajobraz, wyróżnione ze względu na ich rzadkość, typowość, użyteczność, symboliczność, walor estetyczny itd. Naturalność pochodzenia nie jest cechą konieczną; mogą to być układy, które dzięki działalności człowieka odtwarzają lub ilustrują naturalne struktury”¹³.

Jak wcześniej zauważono, wyróżnienie obszarów przyrodniczo cennych jest podejściem rozszerzającym idee obszarów chronionych. Obszary te wyodrębnia się w oparciu o trzy następujące parametry¹⁴:

1) „mocy ekologicznej” formy użytkowania uzależnionej od rodzaju użytku gruntowego i mierzonej procentowym udziałem poszczególnych użytków gruntowych;

2) zanieczyszczenia środowiska i stopnia zdegradowania poszczególnych elementów środowiska;

3) stopnia zachowania naturalnych elementów środowiska mierzonego ilością bądź wielkością elementów środowiska prawnie chronionego.

W ekonomii ekologicznej trwają intensywne poszukiwania sposobów oceny, które obszary uznać można za przyrodniczo (ekologicznie) cenne. Jednym z kierunków jest koncepcja wykorzystująca strategię „centrów różnorodności biologicznej” i strategię „korzyści z ekosystemów”¹⁵. Koncepcja „centrów bioróżnorodności” N. Rymesa powstała w roku 1988 i uwzględniała liczbę endemicznych gatunków roślin. Jej celem jest wytyczanie i ochrona obszarów o dużym bogactwie flory, przy założeniu, że w ten sposób dba się również o różnorodność świata zwierzęcego. W skali naszego globu istnieje 25 takich centrów. Kolejnym krokiem – po identyfikacji takiego centrum – jest założenie parku narodowego lub ścisłego rezerwatu i zakaz uprawy ziemi oraz zakaz-utrudnienie osiedlania się. Granice obszaru są patrolowane i zamknięte. Podstawową wadą jest słabość założenia, że obszary o bogatej florze są siedliskiem równie zróżnicowanej populacji zwierząt. Ponadto, trzeba przesiedlać miejscową ludność lub ograniczać jej dostęp do ważnych zasobów przyrodniczych. Podejście oparte na strategii „korzyści z ekosystemów” ma uświadomić społeczeństwu zależności między człowiekiem a różnymi ekosystemami oraz na identyfikacji poważnie zagrożonych ekosystemów, których degradacja zaszkodzi ludziom. Oznacza to w kolejnym kroku opracowanie planu ochrony zniszczonego ekosystemu, którego utrzymanie przyniesie przede wszystkim korzyści lokalnym

¹³ L. Ryszkowski (red.), *Ekologiczne, medyczne i socjologiczne przesłanki kształtowania obszarów przyrodniczo cennych*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa–Poznań 1984, s. 21.

¹⁴ Suchta J. (red.), *Wycena i gospodarowanie nieruchomościami na obszarach cennych ekologicznie*, ZCO, Olsztyn–Zielona Góra 1997.

¹⁵ P. Kareiva, M. Marvier, *Przyroda czy człowiek*, „Świat Nauki” 2007 (listopad), s. 44-51.

społecznościom. Priorytetem działań ochronnych jest zatem jakość życia mieszkańców. Gdy ludzie uświadomią sobie, że ich zdrowie i dobrobyt (a zatem jakość życia) zależą od stanu środowiska przyrodniczego, udzielą poparcia działaniom ochronnym. A sama działalność ochronna, w tym ochrona bioróżnorodności, nie odbywa się wbrew czy kosztem ludzi (lokalnych społeczności).

Współczesne badania pozwalają zidentyfikować cztery podstawowe grupy korzyści z ekosystemu¹⁶:

- 1) zaopatrzeniowe (dostarczanie towarów lub zasobów genetycznych),
- 2) regulacyjne (ochrona przed powodzią, regulowanie klimatu),
- 3) kulturalne (dbałość o dobra niematerialne, np. dobre samopoczucie),
- 4) wspierające (obieg pierwiastków biogennych, funkcje glebotwórcze, zapylanie).

Podejście oparte na korzyściach z ekosystemu spotkało się z dużym zainteresowaniem. Wcześniejsze działania ochronne koncentrowały się na pojedynczych grupach zagrożonych zwierząt (np. pandy, wieloryby czy foki). Nowe ujęcie jest krytyką podejścia opartego na „centrach bioróżnorodności”, gdzie interesy przyrody dominują nad interesami ludzi. Podejście typu „korzyści z ekosystemów” ma kilka zalet podkreślanych przez wielu analityków¹⁷, a zwłaszcza:

- nie ma już naturalnych ekosystemów, stanowiących punkt wyjścia dla metody centrów bioróżnorodności,
- należy wyraźniej skupić się na ochronie obszarów, których degradacja najmocniej uderzy w dobrobyt ludzi (w szczególności lokalnej społeczności),
- ekolodzy powinni współpracować ze specjalistami od rozwoju gospodarczego,
- daje możliwość szacowania rozmiarów naturalnego kapitału.

Obszar przyrodniczo cenny to każda przestrzeń geograficzna, która podlega ochronie prawnej, funkcjonalnej w postaci racjonalnego gospodarowania znajdującymi się w niej zasobami oraz niezbędnej restytucji. Obszar przyrodniczo cenny wypełnia kilka ważnych funkcji takich, jak:

- 1) utrzymanie i odtworzenie zasobów kapitału naturalnego,
- 2) zachowanie bioróżnorodności,
- 3) zachowanie homeostazy ekosystemów,
- 4) zachowanie sprawności obiegów materii.

Oznacza to, że obszary przyrodniczo cenne mają istotne znaczenie gospodarcze. Z tego powodu powinny podlegać ochronie w zakresie niezbędnym do podtrzymania funkcji kapitału naturalnego, racjonalnemu wykorzystaniu i restytucji. Pod pojęciem kapitału naturalnego rozumiemy: „wszystkie komponenty i elementy środowiska przyrodniczego niezbędne do biologicznego zachowania gatunku ludzkiego (istnienia i życia człowieka) oraz funkcjonowania ludzkiej cywilizacji (w tym

¹⁶ www.millenniumassessment.org/en/index.aspx (stan z 29.12.2009).

¹⁷ M. Shellenberger, T. Nordhaus, *The Death of Environmentalism*, [w:] *Global Warming Politics In a Post-Environmental World*, 2004; także P. Ehrlich, G. Daily.

gospodarki). Składa się z podstawowego i dodatkowego kapitału naturalnego¹⁸. Posiada przy tym dwa atrybuty każdego kapitału – jego części składowe podlegają zużyciu (degradacji zgodnie z prawem entropii) oraz mogą być odtwarzane w wyniku procesów przyrodniczych i ludzkiej działalności.

W świetle kryterium ekonomicznego można przyjąć, że za obszar przyrodniczo cenny należy przyjąć taki, którego różnorodność biologiczna i krajobrazowa stanowi lub może stanowić (przy doborze właściwych kierunków i metod użytkowania) dominującą, istotny czynnik działalności gospodarczej lub w istotny sposób ogranicza konwencjonalne formy gospodarowania. Miernikiem wartości cennych z powodu różnorodności obszarów mogą być utracone korzyści związane z ewentualnym (w celu ochrony) ograniczeniem swobody gospodarowania¹⁹.

4. Podsumowanie

Za obszary przyrodniczo cenne należy uznać ekosystemy, które podlegają bardziej lub mniej restryktywnym formom ochrony, a także ekosystemy posiadające ciekawe i ważne użytki pozaekonomiczne (na przykład obszary wiejskie czy z dużą bioróżnorodnością).

Obszar przyrodniczo cenny to nie tylko wytyczenie granic pewnego obszaru, który chcemy chronić, ale zaproponowanie możliwości gospodarowania na tym obszarze, co pozwoli na ochronę wszelkich pożądaných zasobów i walorów przyrody, a jednocześnie nie ograniczy szans na rozwój społeczno-gospodarczy lokalnych społeczności.

Literatura

- Czaja S., Becla A., *Ekologiczne podstawy procesów gospodarowania*, Wydawnictwo Akademii Ekonomicznej we Wrocławiu, Wrocław 2007.
- Definicje z zakresu ochrony środowiska*, GUS, Warszawa 1993.
- Dobrzański G., *Rozważania na temat pojęcia obszarów przyrodniczo cennych*, maszynopis, Politechnika Białostocka, Białystok 2000.
- Kareiva P., Marvier M., *Przyroda czy człowiek*, „Świat Nauki” 2007, listopad.
- Konwencja w sprawie ochrony światowego dziedzictwa kulturalnego i naturalnego* z dnia 30 września 1976 r. (Dz. U. 1976 r. Nr 32, poz. 190).
- Poskrobko B., *Zarządzanie środowiskiem*, PWE, Warszawa 2005.
- Raj A., *Różnorodność biologiczna na poziomie lokalnym – polskie doświadczenia*, [w:] T. Borys (red.), *Zarządzanie zrównoważonym rozwojem. Agenda 21 w Polsce – 10 lat po Rio*, Wydawnictwo Ekonomia i Środowisko, Białystok 2003.

¹⁸ S. Czaja, A. Becla, *Ekologiczne podstawy procesów gospodarowania*, Wydawnictwo Akademii Ekonomicznej we Wrocławiu, Wrocław 2007, s. 62.

¹⁹ G. Dobrzański, *wyd. cyt.*

- Ryszkowski L. (red.), *Ekologiczne, medyczne i socjologiczne przesłanki kształtowania obszarów przyrodniczo cennych*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa-Poznań 1984.
- Shellenberger M., Nordhaus T., *The Death of Environmentalism*, [w:] *Global Warming Politics In a Post-Environmental World*, 2004; tryb dostępu: www.breakthrough.org.
- Suchta J. (red.), *Wycena i gospodarowanie nieruchomościami na obszarach cennych ekologicznie*, ZCO, Olsztyn–Zielona Góra 1997.
- Ustawa o ochronie przyrody z dnia 16 kwietnia 2004 r. (tekst jednolity: DzU 2009 nr 151, poz. 1220). www.iucn.org (stan z 15.04.2010).
- www.millenniumassessment.org/en/index.aspx (stan z 29.12.2009).
- www.unesco.pl/kultura/dziedzictwo-kulturowe/swiatowe-dziedzictwo/ (stan z 30.04.2010).
- Zielińska A., *Prawo ochrony przyrody. Ochrona przyrody i gospodarowanie na obszarach przyrodniczo cennych*, [w:] S. Czaja (red.), *Prawo środowiskowe dla ekonomistów*, Wydawnictwo Akademii Ekonomicznej we Wrocławiu, Wrocław 2007.

THE NATURE OF NATURAL VALUABLE AREAS IN ECONOMICS AND LAW STUDIES

Summary: Natural valuable area is a wider issue in comparison with the protected area. The following forms are included into natural valuable areas: the forms of area protection, the forms of individual protection, the forms of plant, animals and mushrooms species protection, botanical and zoological gardens, rehabilitation centre for animals, greenery and tree-covered areas, the protection of council greenery and other selected protection spheres. Valuable natural area is every geographical area which is subject to legal protection, functional in the rational form of managing with the resources and essential restitution.